

SULYOK LÁSZLÓ

Az egyetemista nemzetőr

1. rész

A szomszédos Borsod–Abaúj–Zemplén megyéből került fiatal szakemberként Nógrád megye székhelyére, Salgótarjánba, 1963-ban. A Salgótarjáni Acélárugyárban kapott végzettségének megfelelő munkát. Kohómérnök, kohóipari gazdasági mérnök. Az 1956-os forradalom és szabadságharc Észak-Magyarország ipari fellegvárában, Miskolcon érte: a Rákosi Mátyásról elnevezett Nehézipari Műszaki Egyetemen tanult. Nemzetőr-szolgálatot teljesített a „dicsőséges, szép napok”-ban. Az átélt élmények olyan mély nyomokat hagytak benne, hogy később, már érett fejjel és kellő rálátással, versekben is megemlékezett 1956-ról, s olykor előadásokat is tartott róla, például a Salgótarjáni Erdély-Körben. Az eltelt évtizedek ízig-vérig salgótarjánivá formálták dr. Kúti Istvánt, aki sokoldalú érdeklődését, erős kíváncsiságát, szókimondó, kritikus, egyben segítő attitűdjét a mai napig megőrizte.

A borsodi nehézipar központjából származott el; született miskolci?

Nem. A tokaj-hegyaljai borvidéken születtem, Legyesbényén, 1932. február 7-én. Én voltam a család első gyermeke. Engem anyai nagyanyám nevelt. Apám gyakran elment anyámmal aratásra meg egyéb munkákra, pénzt keresni, engem meg mindig ott hagytak nála. Anyám hadiárva volt, egyedüli gyermek. Császár nagyapám eltűnt az első világháborúban. Nem maradt még fénykép sem róla. Csak azután került elő egy, véletlenül, amikor a nagyanyám meghalt. Anyám nem is ismerte az édesapját. Nagyon hasonlított rá.

Apai családjáról mit érdemes tudnunk?

Kuzmicskó nagyapám amerikai magyar volt, és amikor hazajött, a keresményét hadikötvénybe fektette és elbukta. Amíg nagyapám Amerikában volt, nagyanyám a három gyerekkel itthon maradt. A nagynéném egy évvel

volt idősebb apámnál, öccsét pedig Istvánnak nevezték, mint engem... És később lett még egy János nevű testvéröccse... Apai nagyszüleim egyébként földműveléssel és állattartással foglalkoztak.

Érdekes név ez a Kuzmicskó.

Igen, az... Én ki is kértem magamnak, hogy én nem vagyok Kuzmicskó Pista, én Császár Pista vagyok. Merthogy Császár volt az anyai nagyapám, és engem Császár nagymama nevelt... A nevem viszont már régtől Kúti. Magyarosított név. De magyarosított, hogy humorosan szóljak, a Kuzmicskó is... A családi legenda úgy szól, hogy volt egy férfi őszám, aki házasságon kívül született, Kozma Józsefnek hívták. Az anyját, vele együtt, elvette egy Kelicskó nevű bácsi. A gyereket úgy nevelte, mint a sajátját, magára íratta. Ebből született a Kozma-Kelicskó József név. A viselője talán a katonaságnál kezdett el azon gondolkodni, hogy miért van neki ilyen hosszú, összetett neve: nem vagyok én nemes, morgott magában, és névmagyarosítást kért. A két nevet összevonta, és kérte, hogy nevezzék ezentúl Kozmicskónak. Igen ám, csakhogy amikor az új vezetéknevet bejegyezték, nem fogott jól a toll, és az o betűből u lett. Így lett aztán Kuzmicskó, és ő utána mi is.

Mindamellett ez elég szlávosan hangzik, gondolom, ezért kérték ismételt névmagyarosítást.

Nem igazán... Azért változtattuk meg, mert a nevem kiejtésével gondok adódtak a katonaságnál. Az egyetemről nekünk kötelező volt két nyáron egy-egy hónapra katonai gyakorlatra bevonulni. Az ötvenes években katonai tanszék működött az egyetemeken, a miénken is. Hidegháborús időszak volt. Meg amíg Sztálin élt, fennforgott a harmadik világháború veszélye is. A szombati nap katonai nap volt, elméletet tanultunk. Nyáron jött a gyakorlat. A táborokban minden este létszámmellenőrzést tartottak. Általában csizmában, alsó gatyában meg köpenyben tébláboltunk, vártuk a takarodót. Ilyenkor már esteledett, és a névsorolvasást zseblámpa fényénél tartották. Egy alkalommal olvassa az írnok: Kiricsenkó honvéd? Nem jelentkezik senki. Hol jött hozzánk egy orosz? – nézelődünk furcsálkodva körbe-körbe. Még egyszer kiáltja. Semmi. Anyja neve: Császár Mária – mennydörögte aztán. Jelen – kiáltom erre. Kiskatona, felébredt végre!? – tapad nekem veszettül. – Mit gondol maga, szórakozik; körülzavarom a béketáboron! És jött a szöveg még tovább, a szokásos... No, másik este már jobban figyeltem. Ha Kiricsenkót mondanak, akkor jelentkezem. Hát nem Kiricsenkót mondtak. Azt mondták: Kucsenkó honvéd. Nem jelentkeztem.

Megint jött az anyja neve, majd a letolás... Amikor hazamentem, mondtam apámnak, én a jövő nyáron már nem megyek Kuzmicskó névvel katonának, mert nem fognak engem szekírozni, nem hagyom.

Említette, hogy Legyesbényén született. Érdekes neve van a falujának is.

Valóban. Azt szoktam mondani, azért hívják így, mert gyerekkoromban rengeteg légy volt benne. Ebben a Szerencs melletti kisfaluban éltem öt-éves koromig. Édesapám, aki eredetileg földmunkás, téli időszakban meg cukorgyári idénymunkás volt, akkor szegődött el gyári dolgozónak, és Ózdra költöztünk. A Rimánál már akkor is kellett ajánló. Kulyassa Endre és Tóth Imre mérnökök ajánlották apámat, akiknél előzőleg a falunk vilamosításán dolgozott. Így kerültünk Ózdra az öcsém születése után. Sokáig különböző albérletekben laktunk, mígnem apám szolgálati lakást kapott a Sajónémeti Vízműtelepen. Onnan jártam be iskolába, vonattal Ózdra, mint negyedikes kisdiák.

Hogy ment az iskola?

Ment. A gyár gondoskodott minden feltételről. Ceruzáról, papírról, írkáról. A Rima nagyon ügyelt arra, hol tanul a dolgozójának a gyermeke. Ózdon – és gondolom, máshol is – nem engedte a gyermeket polgárba járni, mert a saját gyári nyolc osztályos iskoláját támogatta. A Rima az országban az elsők között vezette be a nyolc osztályos oktatást, 1928-ban. Nem bízott a véletlenben, a saját képzésű embereire épített. Apám minden tudását a gyári tanfolyamokon szerezte, a gyártól ment nyugdíjba, vilamostáppont-kezelőként. Gyönyörű jegyzeteket készített. Szépen írt és rajzolt. Nagyon szerették a jegyzeteit, az övéről másoltak a többiek. Én négy év elemi elvégzése után, apám akaratának megfelelően kerültem polgári iskolába, Putnokra. Tovább szerettem volna tanulni, még a polgári iskolánál is tovább... Közben folyt a háború. Zavaros, nehéz időszak volt 1944–45, az biztos. '44 szeptemberében még elkezdtük a tanulást, de nemsokára a németek katonai kórháznak rendezték be az iskolánkat, majd pedig a nyomukban járó oroszok vették használatba... Összefoglalóan nevezik az akkori eseményeket felszabadításnak, és nevezik felszabadulásnak is. De évtizedekig csak az előbbi elnevezést volt szabad használni, miközben nagyon sokan dúlasként élték meg a történeteket, és komolyan így is gondolták... Nagyon rossz emlékem az, amikor Putnokról gyalog mentem haza. Mentem a bánrévei országúton, hajtották a marhát, mentek a katonák, és akkor jöttek a bánrévei vasútállomás felől a kéttörzsű vadászgépek. Középen volt a géppuskás. A kukoricaszárat már vág-

ták, kérébe kötötték, összetámasztották. Egy kévére hasaltam rá. De a repülő csak az állomást lőtték, a mozdonyokat. Szerencsénkre... Ugyanígy lőtték szét a hatvani vasútállomást meg a többieket. Az amerikaiak... Amikor aztán befejeztem a negyedik osztályt, akkor már megvolt a jövőre néző elhatározásom: tanító leszek. Az anyagiak azonban közbeszóltak. Inflációs időszak volt. Ózdon akkor indult a kereskedelmi előkészítő tanfolyam a római katolikus egyház szervezésében, s apám kitalálta, hogy menjek oda. Elvitt beiratkozni, és ott érettségiztem.

Az érettségi után merre vezetett az útja?

Édesanyám betegsége miatt továbbtanulásról szó sem lehetett, tehát dolgozni kezdtem. Elhelyezkedtem a Gyöngyös–Egervidéki Borforgalmi Vállalat ózdi pincészeténél. Gépíróőnök... Nem vicc!.. Úgy történt, hogy Knyaskó elvtárs, a pincészet igazgatója gépíróőnt keresett. Knyaskó elvtárs éppen nem volt ott, de azonnal leültettek, és mondták, csináljam meg az elmaradt jelentéseket. Elmondták azt is, hogy Knyaskó elvtárs biztosan örülni fog nekem, mert az előző adminisztrátornőt elzavarta. No, megjött Knyaskó elvtárs, és azonnal levelet kezdett diktálni. Én, ahogy a kereskedelmi levelezésben tanultam, úgy adtam meg a külalakját. Tehát felül, bal oldalon a címzés, alul, jobb oldalon „tisztelettel” és aláírás. Knyaskó elvtárs jól letolt. Ő baloldali ember, nem gondolom, hogy ő a jobb oldalon ír alá, és mi az, hogy „tisztelettel”. Vegyem tudomásul, hogy ő „elvtársi üdvözléssel” írja alá a levelet. Újraírtam, aztán megtanultam azt is, hogy a levél tetejére minden héten új jelszót kell gépelnem. Például: „Rákosi elvtárssal a békéért!”, meg „Előre az öt éves terv sikeréért!”... Hamarosan azonban átmentem az Ózdi Kohászati Üzemekhez. A borforgalmi vállalat ugyanis gyöngyösi központjába akart áthelyezni belső ellenőrnéket. Amikor megkaptam ezt az áthelyezési papírt, megkérdeztem az igazgatót meg a személyzeti vezetőt, hogy ha én nem találok hibát az ellenőrzés során, akkor én rossz ellenőr vagyok. Azt mondták, hogy igen. Hát akkor én nem vállalom ilyen feladatot, mondtam. Mert ahol nincs hiba, ott én nem tudok hibát találni... Kereskedelmis osztálytársaim segítettek, és az ÓKÜ beruházási főosztályára kerültem. Ott dolgoztam már két éve, amikor sorozásra hívtak, és be kellett volna vonulnom katonának. S hogy a katonaságot elkerüljem, jelentkeztem a budapesti villamosmérnöki karra. Amiből végül Miskolc lett. Mert a felvételin át akartak irányítani a Közgazdaságtudományi Egyetemre, csak hogy ott volt egy fiatalember a miskolci egyetemről, aki magával vitte a papírjaimat. Onnan

kaptam az értesítést, hogy felvettek. És akkor el kellett döntenem, mit csinállok: bevonulok, vagy elmegyek a kohómérnöki karra, Miskolcra.

Majd teltek-múltak az egyetemi évek, és elérkezett 1956 októbere. Ekkor már huszonnégy és fél éves fiatalember...

És életemben ekkor jártam először külföldön, mégpedig az egyetem jóvoltából... Ugyanis akkorra már olyan jó kapcsolatunk alakult ki a kassai műszaki főiskolával, hogy – 1956. szeptember 30. és október 14. között – két hétre elmehettünk, tanáraimmal és társaimmal, egy csehszlovákiai tanulmányútra. Épp a Tátrában időztünk, az ottani Praha Hotelban, amikor kedveskedésképpen bekapcsolták nekünk a rádiót. Akkor reggelenként ott még lehetett hallani a Kossuth Rádiót. Halljuk, hogy október 6-án Rajk és társai temetése megtörtént. Mármin az újratemetés. Mikor mi itthonról elindultunk, erről a készülődésről még semmit nem tudtunk, semmit nem hallottunk. Amikor meg hazajöttünk, épp hogy lepakoltunk, már kezdődtek is az események.

A budapesti műszaki egyetem DISZ-bizottságának nagygyűlése október 22-én délután kezdődött, és jócskán belenyúlt az éjszakába, annyi megvitatnivaló volt. E fórumon már jelen voltak a szegedi egyetemisták és főiskolások, a MEFESZ küldöttei is, többek között Kiss Tamás balatonedericsi joghallgató, a független ifjúsági szervezet megalakításának egyik kezdeményezője, aki később Balassagyarmaton telepedett le, s lett az első szabad választás után városi jegyző. A szegedi MEFESZ az ország számos felsőfokú oktatási intézményébe küldött hallgatókat, hogy elképzeléseikről, terveikről tájékoztassák a diákságot. Tudommal megfordultak Miskolcon is...

Meglehet, de én nem találkoztam velük... Azt viszont tudom, hogy október 22-én délután három órától a nagyelőadóban igen fontos gyűlést tartottak a mieink, amelyről nagy tudósítás jelent meg az egyetemi lap, A Mi Egyetemünk két nappal későbbi számában. Emlékezetem szerint én ezen nem voltam jelen, csak az újságból, illetve a diáktársaimtól hallottam róla. Állítólag zsúfolásig megtelt a terem, és ezt el is hiszem. Körülbelül 6–700 egyetemista, oktató és a környékbeli üzemekből érkező meghívott vett részt a gyűlésen, illetve a megyei és városi pártbizottság küldöttei. Ennek az úgynevezett Diákparlamentnek az első dolga az volt, hogy meghatározta a követeléseit. A résztvevők vitája az éjszakába nyúlt. A hallgatók követeléseiket 11 pontban foglalták össze. Ezzel a diákparlamenti gyűléssel gyakorlatilag megtörtént az egyedüli, a kommunista ifjúsági szervezet, a DISZ leváltása. Addig ugyanis az egyetemi hármas veze-

tés úgy nézett ki, hogy volt a szakmai vezetés, a pártvezetés és a Dolgozó Ifjúság Szövetsége. Ettől kezdve más lett a helyzet.

A hosszúra nyúlt vita után virradt fel október 23-a, amely úgy vonult be a magyar történelembe, mint az 1956-os forradalom és szabadságharc kezdete. E nap délutánjára a budapesti műegyetemisták, az előző napi, éjszakába nyúló nagygyűlésük határozata értelmében, szimpátiatüntetést szerveztek a függetlenségéért és szabadságáért küzdő lengyel nép mellett. Ebből a békés felvonulásból nőtt ki pár óra leforgása alatt az a fegyveres népfelkelés, amely hamarosan forradalomná és szabadságharcná nemesedett.

Október 23-án nálunk még nem volt szünet, hisz nem tudhattuk, hogy mi lesz később. Mi tehát bent voltunk az egyetemen, és vártuk a tanítást. Urai Vilmos tanárunk azonban, aki előző este érkezett Miskolcra, érezte a hangulatot, ezért órát már nem tartott, csak beszélgettünk... Egyébként hozzánk a tanáraink egy része Pestről járt. Fiatal egyetem voltunk, és részben Sopronból áttelepített egyetem, úgyhogy a tanároknak is csak egy része telepedett át... Természetesen máshol is folytak beszélgetések, melyek felizzították a hangulatot. S ebben a hangulatban kezdődött meg délután két órakor a Magyar Dolgozók Pártja Egyetemi Pártbizottsága által összehívott összevont oktatói-hallgatói taggyűlés. Ezen, mint párttag, részt vettem. Az előző napi diákszemélyi követeléseket vitattuk meg. Simon Sándor egyetemi párttitkár, az egyetemi pártbizottság délelőtti határozatának megfelelően, próbálta elutasítani a Diákszemélyi Pártbizottság pontjait. A taggyűlés elnökségében ott ült Déri Ernő, aki a városi pártbizottságot képviselte... Emlékezetem szerint ahhoz az előterjesztéshez, hogy a taggyűlés utasítsa el a Diákszemélyi Pártbizottság követeléseit, elsősorban az oktatók szóltak hozzá. Megfontoltan, logikus érveket felsorakoztatva szóltak a pontokhoz. Nekem még ma is emlékezetes a katonai tanszék vezetőjének, Záhonyi Brúnónak a hozzászólása. Nyugodtan, higgadtan érvelt. A hallgatók részéről, úgy emlékszem, kevesen kértek szót, inkább csak évfolyami párttitkárok, és volt köztük vonalas hozzászólás is. Meg némelyik hozzászólásból, és azt hiszem, hogy ez természetes, kicsengett a jövőtől való félelem hangja is... Simon Sándor a pártbizottsági határozatnak megfelelően egy darabig győzködte a taggyűlést, nem sok sikerrel, míg nem Déri Ernő kért szót, és elmondta, hogy a városi pártbizottság tanulmányozta a Diákszemélyi Pártbizottság pontjait, és támogatásra javasolja azt a taggyűlésnek. No, ekkor tört ki a botrány. Simon Sándor magából kikelve kérdezte meg Déri Ernőt, hogy akkor egész délelőtt miért győzködte őt, a pártbizottsági ülésen, a pontok elutasítására, ha most másképpen beszél... Az

elvtársak nyílt színi összecsapása után az összevont egyetemi párttaggyűlés úgy határozott, hogy támogatja a Diákszallókat követeléseit.

E parázs hangulatú párttaggyűlést követte nemsokára, pontban este 8 órakor, Rákosi Máttyás utódjának, a hozzá hasonlóan bűnös és képmutató pártvezérnek, Gerő Ernőnek az úgynevezett rádióüzenete. Hogyan értékelte, illetve értékelték egyetemista társaival a kommunista első titkár beszédét?

A nagyelőadóban és a diákszállókban a hangos híradóból hallgattuk a Gerő-beszédet. Ez váltotta ki bennünk a legnagyobb felháborodást. Sértés-ként éltük meg, és úgy tekintettünk rá, hogy ez olaj a tűzre... az első olaj. Csócseléknek nevezte a tömegeket, és a csócselék művének az ifjúság megmozdulását. Éppen ezért már akkor mi is komolyan mozgolódtunk... No, de valamit még tudni kell ehhez a beszédhez, illetve az egésznek a megértéséhez, az értékeléséhez. Mindenekelőtt azt, hogy Gerő röviddel előtte kormányküldöttség élén Jugoszláviában járt, mert korábban Tito láncos kutya volt, ami akkorra megváltozott, és ki kellett őt engesztelni... Nem tudom, igaz volt-e vagy nem, állítólag Titót szemelték ki Sztálin utódjának a nemzetközi munkásmozgalomban, és amikor Sztálin ezt megtudta, akkor mindent elkövetett, hogy taccsvonalon kívülre tegye a jugoszláv párt- és állami vezetőt. Ezután lett Tito, a dél-szláv kommunista partizánvezér láncos kutya. Elszigetelődése ekkor kezdődött meg. Magyarországon megépült a „déli fal” Jugoszlávia felé, a határon, és ez a határszakasz ugyanúgy el lett aknásítva, mint nyugat felé. Ennek az ellenséges viszonynak a feloldására utaztak Belgrádba a magyar kormány és pártközpont legfőbb vezetői. Ott tartózkodtak napokig. Meglehetősen furcsa, hogy csak október 23-án reggel jöttek haza. És akkor Gerő este odaül a rádió elé, és beszédet mond, de úgy, hogy fogalma sincs arról, hogy addig mi is történt az országban, amíg ők oda voltak... Úgyhogy ez már sok volt nekünk.

Tebát komolyabban kezdtek mozgolódni a miskolci egyetemisták is...

Pontosan: a Gerő-beszéd további lökést adott nekünk. A beszéd után özönlenni kezdett a diákszállókból a hallgatóság az I. sz. előadóba, ahol elkezdődött a diákszalló parlamenti ülés. Az ülésen a felfokozott hangulatban egymást követték a hozzászólások. Simon Sándor egyetemi párttitkár is szót kért. Hosszas beszédében felajánlotta, hogy vállalja és vezeti a tüntetésünket Miskolcra... A gyűlésről készült és megmaradt hangszalagról egyébként hiányzik a hallgatók tiltakozó felzúdulása, az, ami Simon Sándor felszólalása után elemi erővel tört ki... Felrázott, felpaprikázott minket a gyűlés hangulata, majd végül hazamentünk a diákszállóra. Igen ám, csak hogy a

szobai kiértékelés után alig feküdtünk le, jöttek Miskolcra a középiskolás diákok, és a diákszálló ablakai alatt kiabáltak fel hozzánk, hogy: „Szégyelljétek magatokat! Budapesten lövik a diáktársaitokat, ti meg itt alszotok, nem mozdultok.” Magyarán tüntetésre biztatták az egyetemistákat.

Biztos, hogy középiskolás diákok voltak?

Én rájuk emlékszem. Nem úgy általában tüntetőkre, mint ahogy például Ungváry Rudolf az *Utána néma csönd* című könyvében megemlékezik róla... Középiskolások voltak, tizenévesek... Úgyhogy azt feleltük vissza nekik, hogy menjetek haza az anyátok szoknyájához, szopni... Tudniillik minket még az előző este értesítettek a hejőcsabaiak, hogy el ne merjünk indulni Miskolc felé tüntetésre, mert abból baj lesz, az útba eső házak padlására ugyanis géppuskások települtek. Ezt a középiskolások természetesen nem tudták... Nem tettük mi azt közhírré, hogy ilyen információk van... A diákparlamentari ülésen a hallgatók többek között éppen ezért is zúdultak fel Simon Sándor ellen, mondván neki: „Ne vezessen bennünket; menjen haza, családja van; nem vonulunk fel!”

Ahogy tudjuk, a miskolci egyetem diákparlamentje fontos szerepet játszott a helyi események folyamatában, alakulásában. Nagyon sok egyetemista vállalt konkrét feladatot a forradalomban, köztük Ön is. Milyen tevékenységet fejtett ki 1956 október-novemberében?

Mielőtt válaszolnék, először hadd mondjam el, nagyon jó húzás volt a Diákparlamentünk részéről az, hogy felvette a kapcsolatot a gyáriakkal. Így jött létre az október 25-ei nagygyűlés az Egyetemvárosban. Előzménye pedig az volt, hogy a DIMÁVAG – illetve ahogy akkor már hívták: a Diósgyőri Gépgyár – meg a Lenin Kohászati Művek dolgozói tüntetést akartak szervezni Miskolcon, és felvetődött, hogy az Egyetemvárosból van egy utca Miskolc felé, akkor jöjjenek arra, és az egyetemisták csatlakoznak majd hozzájuk, s úgy vonulnak fel közösen, együtt. Hát így is történt. Előtte azonban spontán nagygyűlést tartottak az I-es előadó lapos tetejéről. A szónokok onnan beszéltek, hangosítással... Ma már nem is lehet elképzelni a környezetet. Sima placc volt az épület körül, semmi parkosítás még, és ez a térség tele volt emberekkel: egyetemistákkal, diósgyőri meg miskolci munkásokkal... A gyűlés után elterjedt a hír, hogy a géppuskások már elvonultak a hejőcsabai útról, így tehát szabadon mehetünk befelé Miskolcra, ahogy csak akarunk. De még a nagygyűlésen történt, hogy egy egyetemi hallgató elkezdte szavalni Petőfi Sándor *Nemzeti dalát*, s hogy nem volt elég lelkesítő, vagy belesült, pontosan már nem tu-

dom, de a lényeg az, hogy végül Nagy Attila, a Miskolci Nemzeti Színház színésze szavalta el. Az „esküszünk”-öt már a tömeg vele együtt skandalta. Majd elindultunk. A felvonuló tömeg Miskolcra érkezett. A Petőfi-szobornál Nagy Attila színművész felmászott a talapzatra, és onnan elszavalta ismét a *Nemzeti dal*t. S mivel olyan jól tudta szavalni a Petőfi-verset, ő lett a megyei munkástanács elnökhelyettese, amiért később börtönben is ült... Híres színész lett, már meghalt. Ezen az estén én ott álltam őrséget, a Petőfi-szobornál. Majd szépen hazamentünk. Semmi probléma nem adódott.

A következő napokban viszont annál inkább. Nevezetesen volt ávós sortűz az akkor még fegyvertelen tömegre, halálos áldozatokkal járva, amit aztán kegyetlen népitélet, azaz lincselés követett. Mit tud ezekről a borzalmakról?

Az őrség másnapján én nem vettem részt semmiben, de hallottam, hogy mi történt. Tehát amit most mondok, azt mind hallomásból teszem... Sokféle hírek keringtek akkoriban. Igazak is, meg hamisak is, úgynevezett rémhírek. Azért, hogy felpizskálják velük az embereket... Elterjedt például annak a híre, hogy az államvédelmi hatóság egyetemistákat tartóztatott le, és ott tartják őket bent a fogdában. Ezek után természetes, hogy megindult az egyetem, megindultak a munkástanácsok, megindult mindenki, hogy kiszabadítsák a foglyokat. És a vége az lett, hogy az ÁVH épülete előtt belelőttek a tömegbe. Ez volt a másik olaj a tűzre, a Gerő-beszéd után. Ezek után következett az, amit lincselésnek nevezünk. Gáti őrnagy kiment a tömeg közé, aztán teherautó után kötötték, és végighúzták Miskolcon, majd holttestét felakasztották a szovjet emlékműre... Én akkor épp pihenőn voltam. Délután mentem szolgálatba. A megyei tanács épületének őrzésére voltam beosztva. Megtörtént a váltás, a lincselés már lezajlott, de a tömeg csak nem akart szétoszlani, további fejeket kívánt. Parancsnokunk arra kért, hogy fegyverünket letéve, karszalaggal – én egyetemista egyensapkában – vegyüljünk el a tömegben, és próbáljuk lecsendesíteni. Mondjuk azt, hogy a bűnösöket majd a demokratikus bíróság fogja felelősségre vonni és elítélni, ez dönt a bujkáló katona sorsáról is. Lelkesedésünkben át sem gondoltuk a feladat veszélyességét, és teljesítettük a kérést, vagyis a parancsot... Ma már idős fejjel nem tenném meg, ismerve a tömeg lélektanát. Csak egy ember kiáltta el magát: „Kössük mellé!”, és a tömeg máris skandalja, mint a Bibliában Barabás nevét... Ekkor kaptuk azt a hírt, hogy a kazincbarcikai tábor köztörvényes rabjai elindultak Miskolc felé. Akkor éjszaka bizony csőre töltött fegyverrel adtunk őrséget.

Volt tehát tennivalójuk bőven, úgy veszem ki a szávaiból.

Bizony volt; mert minket, egyetemistákat minden funkcióra beosztottak. A rendőrség ugyanis szétment, nem volt közbiztonság, semmi nem volt, mindenki félt... Miskolcon akkor volt egy villanyrendőr, amit rendőr kezelte. De most egyik sem vállalta, hogy beüljön a fülkébe, és kezelje. Annnyira féltek a rendőrök is. Így hát nekünk kellett aztán azt is, egyetemistáknak, kezelni... A miskolciak felkértek bennünket, hogy vigyázzunk a közbiztonságra... Na és ott voltak a határőrök, a zöld ávosok. Arra kértek bennünket, ők maguk, hogy fegyverezzük le őket, mert ők nem akarnak a lincselésnek sem tanúi, sem részesei lenni. Katonai tanszékünk vezetője, Záhonyi Brúnó adott nekik eltávozási engedélyt, és megengedte, hogy átöltözzenek civilbe. Így aztán tőlük lett nekünk fegyverünk meg ez, meg az, a laktanyától.

Eszerint az 50-es évek egyetemistái jártasak voltak a katonai ismeretekben, következőképpen képesek voltak megszervezni az őrszolgálatukat. Elmondta, hogy őrt állt a Petőfi-szobornál. Hol, merre teljesített még szolgálatot?

Én egy darabig, egészen a tömegben való szétoszlásunkig, a megyetanács és a városi tanács épületét őriztem, majd valaki szólt, hogy van ennél kényelmesebb hely is, mégpedig a nyomda épülete. Az előbbi helyekre éjszaka is ki kellett menni, ott akkor is váltani kellett, szolgálatot adni, a nyomdánál viszont erre nem volt szükség. Ráadásul sok csinos kislány dolgozott ott. Úgyhogy hagytam magamat átszervezni... A nyomdászlannyokkal szövetből készítettünk karszalagokat, már nem papírból, mint előzőleg, és azokra nyomtattuk rá az EGYETEM feliratot, ezeket hordtuk... Egyébként ezeket a szövetből készült karszalagokat a polgárvédelem raktárában találta meg valaki. Különböző jelzések voltak rajtuk, ami nem zavart bennünket, mert egyszerűen hátrafordítottuk az anyagot, és így csak az EGYETEM felirat volt látható rajta. Ezután ilyen karszalagokkal láttuk el az ismerős egyetemista őrtársainkat... Mindenkinek megvolt előre a feladata. Meg volt szervezve a busz, amely hozta-vitte az egyetemi váltócsoportokat, az őroket. Jól beöltöztünk pufajkába, hogy ne fázzunk. Akkor ez volt a téli általános katonai viselet. A pufajka. A vattakabát. Később Kádár fegyveresei is ebben jártak, ezért nevezték el őket pufajkásoknak. Minket az különböztetett meg tőlük, hogy nekünk karszalagunk is volt a pufajkánkon. Egyetemi karszalag, mint mondtam, és nemzetiszínű!... Egészen november 4-éig a nyomda őrzésében tevékenykedtem.

(Folytatjuk)

(Írásunk a szerző *Velünk történt – Tények és következmények 1956* című, megjelenés előtt álló újabb könyve egyik fejezetének rövidített változata.)